

İBN EBÛ TÂHİR

(ابن أبي طاهر)

Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ebî Tâhir Tayfûr
el-Mervezî el-Horasânî
(ö. 280/893)

Tarihçi, edip ve şair.

204'te (819-20) Bağdat'ta doğdu. Fars asıllı olup İbn Tayfûr olarak da bilinir. Horasan'ın Merverrûz şehriden gelen ailesi Abbâsîler'e samimiyetle hizmet ettikleri için "ebnâü'd-devle, evlâdü'd-devle" diye meşhur olmuşlardı (İbnü'n-Nedîm, s. 163). İbn Ebû Tâhir devrinin önde gelen âlimlerinden hadis ve edebiyat dersleri aldı. Kendisi de zengin ailelerin çocuklarına ders verdi. Daha sonra kitap istinsah etmek üzere Bağdat'ta bir dükkân açtı. İstinsah ettiği kitapları satarken bir yandan da edebiyat ve şiirle meşgul oldu. Zamanının birçok edip ve şairiyle karşılaştı; Bağdat ve Sâmerrâ saraylarındaki devlet adamlarıyla yakın ilişki kurdu. Bazı âlimlerden hadis okudu, ahbâr üzerine çalıştı; böylece şiir, edebiyat, ahbâr ve tarih, kitâbet ve hadis ilimlerinde önemli şahsiyetlerden biri haline geldi. *Kitâbü Serikâti's-şu'arâ'* adlı eserinde bazı şairlerin şiirlerinin başkalarına ait olduğunu ortaya koyunca çok sayıda düşman kazandı. Bu arada Buhtürî'nin Ebû Temmâm'dan çaldığı şiirler hakkında bir eser kaleme aldıysa da başta Buhtürî olmak üzere bazı kimseler de onun başkalarının şiirlerini kendisine mal ettiğini ileri sürdüler ve şiirlerini eleştirdiler. Ancak Mes'ûdî İbn Ebû Tâhir'in şiirlerini takdir etmiş ve bir kısmını eserlerine almıştır. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin *el-Eğânî*'sinde de İbn Ebû Tâhir'den bol miktarda iktibas vardır. Hatîb el-Bağdâdî onun bilgisinden, şiirlerinden ve rivayet ilimlerindeki dirayetinden övgüyle söz eder. Asıl şöhretini Bağdat tarihine dair yazdıklarıyla kazanan İbn Ebû Tâhir 28 Cemâziyevvel 280'de (15 Ağustos 893) Bağdat'ta öldü ve Bâbüş-şam'a defnedildi.

Eserleri. İbn Ebû Tâhir'in yaklaşık eli eser yazdığı kaydedilmektedir. Hakkında bilgi bulunan başlıca eserleri şunlardır: 1. *Târîhu* (*Kitâbü Bağdâd*). Bağdat'ın Müh-tedî-Billâh devrine (869-870) kadar gelen tarihini ihtiva eder. Bilhassa Me'mûn devrinin asıl kaynaklarından olan kitap İslâm dünyasında yazılan şehir tarihlerinin ilk örneklerindedir. Hatîb el-Bağdâdî'nin eserinin giriş bölümünde verilen bilgiler kısmen buna dayanır. *Târîhu Bağdâd*, edebiyat ve kültürle ilgili konulara

geniş yer vermesi yanında siyasi tarih bakımından da önemlidir. Kitabın 204-218 (819-833) yıllarını kapsayan ve altıncı bölümü oluşturan IV. cildi zamanımıza ulaşabilmiştir. Taberî, Me'mûn devrini yazarken büyük ölçüde bu eserden faydalanmıştır. Eserde Tâhirîler'in kurucusu Tâhir b. Hüseyin ve oğlu Talha'nın valilik dönemi, Bâbek'e karşı gerçekleştirilen harekât, Horasan ve Kum'da çıkan isyanlar gibi konularda orijinal bilgiler vardır. İlk defa Hans Keller tarafından Almanca tercümesiyle birlikte *Sechster Band des Kitâb Bağdâd* adıyla neşredilen (I-II, Leipzig 1908, 1958) ve Kate Chambers Seelye tarafından İngilizce'ye çevrilmiş eseri (New York 1920) daha sonra İzzet el-Attâr el-Hüseynî – Zâhid el-Kevserî yayımlamıştır (Kahire 1368/1949; Beyrut-Bağdat 1388/1968; Kahire 1972, 1415/1994). İbn Ebû Tâhir'in oğlu Ebû'l-Hüseyin Ubeydullah (ö. 313/925-26), *Târîhu Bağdâd*'a Mu'temid-Alellah'tan Muktedir-Billâh'a kadar gelen bir zeyil yazmıştır. 2. *Kitâbü'l-Mensûr ve'l-manzûm*. Antoloji mahiyetinde bir eserdir. İbnü'n-Nedîm, aslında on dört cilt olan bu eserin on üç cildinin mevcut olduğunu kaydeder (*el-Fihrist*, s.163). Kitabın XI, XII ve XIV. ciltleri günümüze ulaşmıştır (nüshaları için bk. Sezgin, I, 349). Ebû Hayyân et-Tevhîdî kaynakları arasında bu eseri de zikretmektedir (*el-Besâ'ir ve'z-zehâ'ir*, I, 3). Eserin bir kısmı *Resâ'ilü'l-bülegâ'* adıyla Muhammed Kürd Ali tarafından neşredilmiştir (Kahire 1331/1913). *Belâğâtü'n-nisâ'* adıyla bilinen ve sahasında ilk eser olan XI. cildin Tâhir el-Cezâirî (Kahire 1326), Ahmed el-Elîfî (Kahire 1326/1908; Tunus 1985; Beyrut 1987) ve Dârü'n-nehdati'l-hadîse (Beyrut 1972) tarafından yapılmış neşirleri vardır. Eserden seçilen bazı parçalar Muhsin Gayyâz tarafından *el-Kaşâ'idü'l-müfredâtü'lletî lâ meşîle lehâ* adıyla yayımlanmıştır (Beyrut 1977). 3. *Kitâb fi'n-neğam ve 'ileli'l-Eğânî el-müsemmâ bi-Kitâbi'l-Âdâbi'r-refî'a*. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî bu eserden iktibaslarla bulunmuştur (*el-Eğânî*, IX, 40; Sezgin, I, 349). 4. *Kitâbü's-Şu'arâ'*. İbn Hacer'in zikrettiği eserin bir kısmı Ebû'l-Ferec el-İsfahânî ve Merzûbânî tarafından iktibas edilmiştir (*a.g.e.*, a.y.). 5. *Ahbârü'l-mülûk* (İbn Ebû'l-Hadîd, X, 101; Sezgin, I, 349). 6. *Kitâbü Serikâti's-şu'arâ'* (İbnü'n-Nedîm, s. 163; Yâkût, III, 90). 7. *Ahbâru Ebi'l-Aynâ* (İbnü'n-Nedîm, s. 139). 8. *Kitâbü Serikâti'l-Buhtürî min Ebî Temmâm* (İbn Ebû Tâhir'e nisbet edilen diğer eserler için

bk. İbnü'n-Nedîm, s. 163-164; Yâkût, III, 90-92).

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 148-149, 272; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, III, 201; IX, 40; Merzûbânî, *el-Müveşşah* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1965, bk. İndeks; Yağmûrî, *Nürü'l-kâbes el-muhtaşar mine'l-Muktebes* (nşr. R. Sellheim), Wiesbaden 1384/1964, s. 126, 323, 339; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 139, 163-164; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Besâ'ir ve'z-zehâ'ir*, I, 3; ayrıca bk. İndeks; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 211-212; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, III, 87-98; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Beyrut 1386/1967, X, 101; İbn Batûta, *Seyahatnâme*, III, 424; Serkîs, *Mu'cem*, I, 370-371; Brockelmann, *GAL*, I, 144; *Suppl.*, I, 210, 236; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 160; Sezgin, *GAS*, I, 348-349; F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 152-153; a.m.f., "İbn Abî Tâhir Tayfûr", *El²* (Fr.), III, 714-715; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, IV, 419-424; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 141; Muhammed Kürd Ali, *Künûzü'l-ecdâd*, Dimaşk 1404/1984, s. 92-95; a.m.f., "Künûzü'l-ecdâd", *MMIAdm.*, XXII/1-2 (1947), s. 7-10; Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 536; Cl. Huart, "Hans Keller, Sechster Band des Kitâb Bağdâd von Ahmad Ibn Abi Tâhir Taifur", *JA*, X. serie: XIII (1909), s. 533-535; a.m.f., "İbn Ebî Tâhir Tayfûr", *IA*, V/2, s. 725-726; Âzertâş Âzernûş, "İbn Ebî Tâhir Tayfûr", *DMBİ*, II, 672-676; C. Edmund Bosworth, "Ebn Abî Tâher Tayfûr", *Elr.*, VII, 663-664.

SABRİ HİZMETLİ

İBN EBÛ TALHA

(bk. ALİ b. EBÛ TALHA).

İBN EBÛ UMÂRE

(ابن أبي عمارة)

Ahmed b. Merzûk ed-Dâî
(ö. 683/1284)

Hafsî Hükümdarı Ebû Zekerîyyâ Yahyâ el-Vâsiq'ın oğlu olduğunu iddia ederek 681'de (1282) Güney Tunus'u ele geçiren ve kendini halife ilân eden kişi
(bk. HAFSİLER).

İBN EBÛ USAYBİA

(ابن أبي أصيبعة)

Ebû'l-Abbâs Muvaffakuddîn
Ahmed b. el-Kâsim b. Halîfe b. Yûnus
es-Sa'dî el-Hazrecî
(ö. 668/1269)

Ünlü göz hekimi ve biyografi yazarı.

Eyyûbîler döneminde tanınmış bir hekim ailesinin çocuğu olarak Dimaşk'ta dünyaya geldi. Doğum tarihi için 590 (1194), 595 ve 600 (1203-1204) yılları